

ZENE ÉS ANYANYELV

Jogunk-e vagy kötelességünk anyanyelvünk használata? Mindkettő. Azért vált jogunkká, mert kötelességünk. És ha marxista nemzeti politikánk jogunkká tette, a tétel fordítva is érvényes: azért kötelességünk, mert jogunk. Olyan kötelességünk, amelynek elhanyagolása szocialista kultúránk elleni vétek volna, hazánk szellemi profiljának meghamisítása — és nem utolsósorban nemzetiségi múltunk tagadása. S ha jól meggondoljuk, mindhárom szempont érvényesítése egyet jelent: a szó marxista értelmében vett pártosságot, hazafiságot és becsületességet.

Mindcz a zenére is érvényes. Habár a köztudat a zenét mint a leginternacionálisabb nyelvet tartja számon (ami egyébként igaz is), mégsem szabad összetéveszteni nemzetközi érthetőségét az eszperantóéval. Ahhoz, hogy egy nép zenéje nemzetközi kincse váljék, előbb saját „belterjes” fejlődésútját kell végigjárnia. Ahhoz pedig, hogy a nemzetköziség mikéntjét bárki — zenehallgató, zenész, zeneszerző — helyesen tudja értelmezni és értékelni, a *zenei anyanyelvből* kell kiindulni.*

Zenénk múltja, bármennyire gazdag volt is, nem tehetette lehetővé, hogy ez a zene köznyelvvé váljék. Hogy miért, az általánosan ismert, egész Kelet-Európára vonatkozó történelmi gátló körülményekre vezethető vissza.

Bartók és Kodály azok, akik úgy is mint alkotóművészek, úgy is mint zene-tudomány forradalmasítói zenénknek olyan nemzetközi érvényt szereztek, amelynek alapját végre *hiteles* gyökereink alkotják. Visszaplántálták igazi, a folklóron alapuló zenei anyanyelvünket, tudatosították fontosságát, oktatásának szükségességét és módszereit. Cáfolhatatlanul bebizonyították, hogy zenekultúránk szempontjából ez az egyedüli „modus vivendi”.

Ennyit röviden a múlttól.

Zenei jelenünk lényegét egyetlen mondatba sűríthetném: *nem élünk eléggé jogainkkal, nem teljesítjük eléggé kötelességeinket, nem használjuk eléggé a Bartók és Kodály adta nagy ajándékot.*

Ezt a megállapítást részletezném a továbbiakban.

*

Bartók méltán hasonlította a népdalt Bach fúgáihoz, Beethoven szonátaíhoz. Tökéletes műforma, amely századok alatt, sok-sok nemzedék ajkán csiszolódott bármely műzenei remekművel egyenrangú művészi produktummá. Koncentrált, anyanyelvű esztétikum. Vajon elképzelhető-e eszményibb tananyag, könnyebb pedagógiai kiindulópont a zeneoktatásban? S elképzelhető-e természetesebb út: zenei anyanyelvünkön keresztül megismerhetni, lényegükben megközelíthetővé tenni az egyetemes zenekultúra olyan csúcsait, mint Palestrina, Bach, Mozart vagy Beethoven? Létezik-e vajon eszményibb iskola, amely az egyszerűséggel példázza a formai egyensúlyt, változatos hangulatvilága révén a zenei kontraszt lényegét, a nyelv és

* Szabó Csaba az Igaz Szó 1970. 9. számában Hatékony zeneoktatásért című cikkében behatóan foglalkozik a zenei anyanyelv fogalmával, meghatározásával és fontosságával.



Furulyázó kecskepásztor

a zene eszményi ötvöződését, a helyes prozódiaát, verstan és zene, beszéd és dallam dialektikus összefüggését, mint a népdal? Vezet-e vajon könnyebb út az irodalom nyelvi szépségeinek felismeréséhez, egy vers „zeneiségének“ meghallásához, mint az anyanyelvű népdal, amelyből irodalmunk is (nemcsak műzenénk!) született?

Sok szónoki kérdés, és a választ már réges-régen tudjuk. Éppúgy csodálkozom a zenetanáron, aki nem népdalra alapozza tantervét, mint amennyire megdöbbenek az irodalomtanáron, aki elkéri a zenetanár óráját, mert hiszen az csak „mel-léktantárgy“ ...

Őszintén remélem, hogy fenti érvelésem indokolja ellenérzésemet azzal a zenetanárral szemben, aki nem fogja fel komolyan a felelősségét, az irodalom szűklátókörű oktatójával szemben — mindazokkal szemben, akik lebecsülik a zenei anyanyelv fontosságát, vagy fél évszázaddal elkésve („Akik mindig elkésnek“...) sirvavigadásra degradálják nemzetiségünk zenekultúráját.

És őszintén becsülöm azokat, akik akár óvodai, akár főiskolai szinten kellő súlyt helyeznek a bartóki „modus vivendi“-re.

*

Ahhoz, hogy az előbb kifejtett igényekkel felléphessünk, anyanyelvi kultúránk fontosságának tudatában levő zenetanárookra van szükség. Azok, akik erre a pályára készülnek, országunk három konzervatóriumában, illetve pedagógiai

intézetekben szerzik képesítésüket. Nem hinném, hogy felesleges megemlítenem: a konzervatórium zenetanári fakultásán 2 (két) szemeszter folklór (népdaltan) biztosítja a tanárjelöltek zenei anyanyelvű előképzését, főiskolai tanulmányaik vége felé. („Hajdan“, mintegy húsz évvel ezelőtt, két teljes év — azóta a tantervből kiiktatott — folklóróra szerepelt a zenei középiskolában, majd még három a főiskolán; a három év azóta tehát egyetlen évre csökkent, helyesebben öt évből maradt egy!) Az említett két szemeszterből mindössze néhány hét (5—6) jut magyar anyanyelvű népdaltanra.

Ám a zenetanár feladata nemcsak a népdal oktatására szorítkozik. Rendelkezésre áll egy kórus is. Pontosabban: felelős egy kórus oktatásáért. Erre is fel kell készülni. Mint ahogy a hangszer-szakot végző diák megtanulja a főiskolai szintnek megfelelő repertoárját — versenyműveket, szonátákat s minden egyébét, ami biztosítja későbbi önálló munkájának feltételeit —, a zenetanárképző fakultáson is fennáll ennek szükségessége.

E sorok írója él a gyanúperrel, hogy amikor kidolgozták a zenetanárképző fakultás kötelező repertoárját, nem számoltak eléggé azzal, hogy számos növendéket nemzeti iskolába vagy tagozatra neveznek ki. Ilyenformán nehézségekbe ütközik megtanítani az iskola vagy tagozat profiljának megfelelő repertoárt, ha a tanulmányaik során elsajátított tananyag nem tartalmaz sem a szöveg, sem a zene vonatkozásában kellő mennyiségű anyanyelvű kórusművet, s nem biztosíthat olyan elengedhetetlenül szükséges szakismereteket, mint például a helyes prozódia kérdései.

Ilyen szervezési, adminisztratív hibák okozta körülmények között nehéz feladatokat kell megoldanunk.

*

Elnézést kell kérnem az itt következő szubjektív kitérőért. Abban a szerencsében részesültem, hogy Sigismund Toduťa, a művészet érdemes mestere irányítása alatt tanulhattam zeneszerzést. Széles látókörű tanárom nekem és más kollégáimnak azt is nyújtani tudta, ami szakmánkban zenei anyanyelvi vonatkozás.

Felmerül azonban egy igen fontos kérdés: vajon minden nemzeti zeneszerzés-szakos diáknak ilyen szerencséje lesz?

És felmerül egy másik, igen fontos kérdés: mi lesz azoknak a (szintén szerencsés) nemzeti zeneszerzőnövendékeknek a sorsa, akik külföldön tanulják majd a „mesterséget“?

A megoldás egyszerű. Bármilyen kezdetleges szinten, de a zeneszerzőképzés is kezdődjék már a középiskolában. Utópiának tűnik a gondolat? Pedig korántsem az. Csupán néhány, 15—20 évvel ezelőtt még létező s azóta indokolatlanul kihagyott tantárgy újrafelvételére lenne szükség zenei középiskoláinkban: az összhangzattan, ellenponttan és főleg a folklór oktatására. Ezek alapján el lehetne kezdeni a középiskolai fokon történő zeneszerzéstaniítást is. A tananyag készen van, ugyancsak Bartók és Kodály jóvoltából: *Biciniák* mint a vokális polifónia anyanyelvű iskolája, Bartók *Mikrokozmosza*, a hangszeres mikroformák világa, a *Gyermekeknek*, a népdal-harmonizálás eszményi tananyaga. Jelentős megvalósítás lenne ez, hiszen amellet, hogy az induló zeneszerző saját zenei anyanyelvén kezdene, *saját századának* zenei alapismereteire is szert tehetne. Ilyen iskola alapján korunk bármely zenei áramlatát, stíluskörét könnyen meg lehetne közelíteni és nem utolsósorban — érdeme szerint értékelni.

Anyanyelvű zeneoktatási problémáink, lám, óhatatlanul a korszerűség kérdéseibe torkollottak. És ez is a célunk. Meggyőződésünk, hogy korunk zenéjét minden vonatkozásban így lehet legkönnyebben és *legtisztábban* elsajátítani. Legtisztábban — azaz tiszta szemmel itélni életképes stílus és divatos modernkedés között.

Felgyültek még nem teljesített kötelességeink. Halaszthatatlan kötelességek ezek — és csak úgy teljesíthetők, ha élünk jogainkkal.

D. SZABÓ LAJOS

IN MEMORIAM

A terekről
a látványos
mutatványok
lassan elvonultak,
csak a fáradt képzelet ül
bokáig szemétnben a járda
szélén — az ég peremén.

A házak helyén csend hever és
egy rozsdás zongorán két rézmozsár,
üres képkeret, üveghal, fogkefe és
a hintaszékben szögesdrót, tányér,
kakukkos óra, repedt pléhveder, könyv,
kenyérszelet, gyermekkocsi és müláb,
négy patkó, zászlórúd, tejesüveg,
két mankó között egy selyemkötél,
rajta kilincs — és fújja a szél, egy
ágon csillár, üvegszem, kiskosár, szíj,
mentőöv, kanári egy görbe nikkellágyon,
gyertyatartó kék hintaló fején, alma
két kitömött kopott bagoly között,
cintányér, lakkcipő, 20 deka körözött,
műfogsor egy fekete kályha tetején
és így tovább . . .

Egy deszkafalban otffelejttett kés
meleg kenyérre vágyik,
meleg kézbe vágyik,
úgy remeg.

Szakadt papírtrombitákat seper
a szél, a szél, a szél . . . '70 május harmincegy . . .

